

B. Huijbers

DE DROOM VAN GOD

114

Lezing: Joannes 8, 21-59

De voorstellingswereld van het vierde evangelie is voor ons, mensen van het wetenschappelijk tijdperk, tamelijk hopeloos. De wereld is er verdeeld in boven, op en onder de aarde. De tijdsindeling: van eeuwigheid tot in den beginne, van het begin tot heden, van heden tot het einde en van het einde tot in eeuwigheid. God is boven en van eeuwigheid tot eeuwigheid. Alles wat goed is komt dus van boven en leeft tot in eeuwigheid, al is het niet van eeuwigheid. De duivel en al wat slecht is komt van onderen en zal niet eeuwig leven. Zo'n wereldbeeld moet je je nu eenmaal indenken om iets te begrijpen van wat ze toen geschreven hebben.

Valt daar dan nog iets aan te begrijpen? Jawel, want het gaat de schrijver niet om dat wereldbeeld, maar om hetgeen, met behulp van die voorstellingswereld uiteraard, hij probeert te zeggen. Zelfs het bestaan van God wordt niet speciaal verkondigd, daaraan geloofde iedereen die niet gek was; ook het godsbestaan was materiaal dat hij hanteren moest, net als het wereldbeeld. Maar wat hij zegt over het "hoe" van God, was revolutionair. En wat hij in verband daarmee zegt over de mens, dus ook over ons, is m.i. ongehoord tot dan toe en zelfs nu nog ongehoord. Soms denk ik: Jezus (zoals Joannes hem beschrijft) is de grootste humanist van alle tijden. Dat maak ik tenminste op uit het stuk evangelie van vandaag.

Goed, zal iemand zeggen, met veel moeite komen we er misschien achter wat zo'n schrijver bedoelt, maar wat heb ik daarmee te maken? Zo'n oude tekst is misschien mooi, als je ervan houdt, maar wat zegt hij nu over mij, nu? Trouwens, als we dan toch eenmaal zo bezig zijn: praat Jezus niet wat teveel over zichzelf?

Er is geen reden om aan te nemen dat Jezus zó over zichzelf heeft gesproken als dit evangelie het weergeeft. Zo'n gesprek is een constructie. Zó is het nooit gehouden; het is een literaire vormgeving. Geen foto maar een schilderij. Maar dan weer wel een schilderij naar het leven. Hij schildert de bedoelingen, de sfeer, de tegenstelling, de dreiging. Het was een gesprek op het tempelplein, alsof het de Dam was, maar dan veel erger en zonder humor. Het is een complete rel, een woordenwisseling. Er wordt beschuldigd, er wordt gescholden van beide kanten, en op het einde dreigt er zelfs levensgevaar. Ze pakken stenen om hem ermee te gooien. Lynchen was toegestaan als je het deed met stenen. Joannes overdrijft niet met deze schildering: Jezus is uiteindelijk gedood. Hij is duidelijk de verliezende partij. Wij zouden het hoofd schudden en zeggen: doe dan ook niet zo onverstandig; zó moet je niet praten!

Jezus is niet verstandig. Hij houdt vast aan zijn overtuiging. Hij protesteert, wil heus niet dood, maar gaat niet opzij. Het lijkt een rel van 1970: de onvoorwaardelijke eis van iemand om te mogen zijn die hij is, ook al komt hij pas kijken en heeft hij Abraham nog niet gezien. Het is een beroep op het eigen geweten, op waarachtigheid en authenticiteit. Het gaat erom dat de kern van jezelf heilig is, heilig met een kleine letter of met een hoofdletter, en dat ieder die kern heeft te respecteren. Jezus wil zoiets zeggen als: dat die kern van jezelf, of minstens van hemzelf, - dat die God is.

Zó had vóór hem nog nooit iemand over God gesproken. Het moet inderdaad een ergernis geweest zijn voor de Joden. God was de eeuwige, de verre, de allerhoogste, maar Jezus zegt: nee, Hij is hier, als Hij ergens op lijkt dan lijkt Hij op mij. I am he, zegt een engelse vertaling: ik ben Hem. Wie heeft ooit zoiets durven zeggen over God? En: ik ben er van vóórdat Abraham geboren werd. Wie heeft ooit zoiets durven zeggen over een mens?

Wat Jezus voor zich opeist, is ook voor ons soms onuitstaanbaar. Hij mag nog zo'n aparte plaats innemen in de geschiedenis (dat doet hij), uiteindelijk mag hij niet anders zijn dan wij. Voor ons is dat inhumain, onmenselijk. - Maar als hij nu eens zo diep menselijk was, dieper dan waaraan wij durven, zozeer dat men hem daarom goddelijk is gaan noemen?

Er is vandaag een tekst aan de orde, die de eeuwen door diepe indruk heeft gemaakt. Dat komt door het merkwaardig gebruik van het woordje "eimi" in het grieks, "ik ben". Als er nu alleen maar stond wat er stond: ik ben er en zo ben ik. Maar er zit een verwijz in naar de heilige naam, die de Joden zelfs niet uitspraken, naar Jahweh, - de naam die Mozes heeft gehoord bij het brandend braambos. De grieks-romeinse vertaling en verklaring van die naam is bij ons tamelijk wel bekend: Ik ben die Ik ben. Nog wat letterlijker zou dat moeten zijn: Ik ben "Ik ben". "Als het volk je vraagt wie je gestuurd heeft, zeg dan: 'Ik ben' heeft mij gestuurd".

Om te benaderen wat de Joden daarin hoorden, zou ik het willen proberen met "Ik ben er ook nog". Als jullie, mijn volk, in gevaar verkeren, vreest niet, Ik ben er ook nog. Als de heidenen hun goden tegen jullie in stelling brengen, dan zullen ze ondervinden dat Ik er ook nog ben. Laat je niet verblinden door rijkdom en macht op aarde: Ik ben er toch ook nog? Maar als jullie mijn verbond vergeten en mijn wet overtreden en het recht verkrachten, pas dan op, want Ik ben er ook nog. Ik ben bij jullie, je kunt op Mij rekenen, maar je moet ook rekening houden met Mij. Eigenlijk een veel rijkere inhoud dan spreekt uit de griekse weergave.

Maar nu komt het. Jezus spreekt die onuitsprekelijke "Ik ben er ook nog" aan met "Vader". En dan gaat hij nog verder. Als hij zegt: jullie moet aanvaarden dat ik ben, en: ik ben van voordat Abraham geboren werd, dan zegt hij volgens de Joden: ik ben zoals Hij wiens naam zij gezegend. "Ik ben Hem", in mij is Hij bij jullie, op mij kun je rekenen zoals je rekt op Hem, maar ook: met mij heb je rekening te houden zoals met Hem; en dan ook nog: als je met mij rekening houdt, dan pas houd je rekening met Hem.

Voor de Joden was dat een godslastering. Hoe hebben de Joden-christenen het verstaan? Enig idee hebben wij daar wel van. Stond niet allang in het Boek der Spreuken: "De Heer bezat mij reeds bij de aanvang van zijn wegen, voordat Hij iets maakte in den beginne. Van eeuwigheid ben ik aangesteld, en van oudsher, voordat de aarde bestond...Ik was bij Hem, en bracht samen met Hem alles tot stand..." De spreker die hier wordt opgevoerd is de wijsheid, d.w.z. de joodse wet, d.w.z. het ideaalbeeld van de mens, d.w.z. de droom van God over de mensen. Daaraan hebben die bekeerlingen zeker gedacht toen Jezus zei: ik ben er van voordat Abraham geboren werd. Jezus was de vervulling van de wet, het ideaalbeeld van menselijkheid, hij was de droom van God. Misschien is dit te typisch Joanneïsche verklaring van dat geheimzinnige "Zoon van God".

Wat zegt het over ons? Is het voor ons alleen maar raar en oud en verweg? Of zijn ook wij de droom van iemand? Is er een mens die van mij gedroomd heeft, eer hij afwist van mijn bestaan? Wiens droom is in vervulling gegaan toen hij mij leerde kennen? En al weet ik van niemand, of al zou zo'n droom bedrog blijken, dan nog. Want het gaat over de diepste kern van ons wezen, over je diepste zelf, waar niemand anders aan raken kan, waar alle schijn ophoudt, waar je jezelf niets kunt wijsmaken, waar je staat voor je eigen kleinheid, in al je schamelijkheid, maar ook in je grootheid, voor wat je zou willen en wat je zou moeten, voor de macht in jezelf die je voortdrijft, voor datgene in jezelf wat groter is dan dij, wat je uitnodigt, waar je heen moet, waaraan je deel hebt en deel krijgt. Ja, in het diepste van zijn ziel kan een mens ervaren en geloven dat er over hem gedroomd is. Heeft Jezus in dat diepste van hemzelf God gevonden? En hoe is het dan bij ons?

Wie was Jezus van Nazareth, en wie zijn wij? U dacht toch niet dat ik wel eens even een antwoord ging geven na zoveel eeuwen, vandaag, 8 maart 1970? Zo'n paar woorden achter elkaar en klaar is kees. Nee, die vraag is huiswerk, je moet het zelf maken, en je hebt er langer voor nodig dan een week, een maand. Het kost je hele leven misschien. En de dag waarop je het inlevert met een zucht, - dat is waarschijnlijk je laatste zucht op je laatste dag, de DAG DES HEREN.